

IRODALMI ÉLETÜNK IDŐSZERŰ KÉRDÉSEI

Június 22-én kibővített vezetőségi ülést tartott a Magyar Írók Szövetsége. A megélenkülő viták korszakában, alig három héttel az Írószövetség közgyűlése előtt, különösen nagy érdeklődés előzte meg a magyar írók tanácskozását.

Horváth Márton vitaindító előadásában abból indult ki, hogy a tanácskozás célja feloldani az irodalmi életet jelenleg még bénító káros helyzetet, majd részletesen elemezte az irodalom időszerű kérdéseit.

A Horváth Márton előadását követő vita első felszólalója az elnöklő Veres Péter volt. Hangoztatta: az írókban nő, nő a szomjúság az igazi tett, az igazi, belülről jövő írás iránt. A harcot az új irodalomért főleg csak művekben és művek útján kell megharcolni, a gondolkodás és véleménycsere szabadságának viszonyai között.

Főrsi István arról beszélt, hogy a szabad viták lehetőségének megteremtése után most az a feladat, hogy a vitában győzedelmeskedők állhassanak a fejlődés élére.

Somogyi Sándor felszólalásában önbírálatot gyakorolt azért a kritikájáért, amelyet Benjámin László kötetéről írt az Irodalmi Újságban.

Abody Béla szenvedélyes és szellemes hozzászólásában elsősorban az irodalmi élet kereteinek rendezéséről beszélt. Véleménye szerint ha az irodalompolitika ma eredményekkel dicsekszik, idegen tollakkal ékeskedik, olyanokkal, amelyeknek korábban egészen másfajta szerepet tulajdonított. Beszélt a régi protokoll-lista továbbéléséről, a platformról szólva pedig megállapította, hogy csak a valóság jelentheti e platform igazi teherpróbáját. "Irodalmunknak el kell foglalnia azt a társadalmi helyet, amelyet e pillanatban az operett és a labdarúgás tart megszállva" — követelte Abody Béla. Javasolta, hogy vonják be az Írószövetséget a papírelosztásba.

Tardos Tibor elmondta, hogy "amit kimondani és elgondolni is szentségtörés volt néhány évvel ezelőtt, azt fémjelezte és hovatovább törvényerőre emeli a történelem és a szabadságra vágyó emberek közös mozgása". Írói terveiről szólva elmondotta, hogy mindent meg kell írni, amit mostanáig nem lehetett, fel kell mérni papíron az egész jelent.

Erdei Sándor az 1953 előtti irodalompolitika hibáit elemezte, s megállapította, hogy 1953 után is részben e régi hibák mentődtek át.

Boldizsár Iván egyfelől bírálta a vita addigi folyását, megállapítva, hogy az irodalmi viták, amelyek a kongresszus előtt is és azóta is elevenen hatottak az egész ország közvéleményére, most kissé leszűkültek csak az irodalom területére.

Vértés György a Szovjetunió Kommunista Pártjának 1925-ös határozatából idézett több igen lényeges, az irodalmi szabadság gyakorlati megvalósulására vonatkozó tételt. A határozat a többi között hangsúlyozta: "Éppen ezért a pártnak a szóban forgó terület különböző csoportjainak és áramlatainak szabad versenye mellett kell állást foglalnia. A kérdés minden más megoldása formális és bürokratikus ál-megoldás volna. Ugyanígy megengedhetetlen, hogy egy rendelet vagy párthatározat a könyvkiadás terén legalizált monopóliumot adjon bármely csoportnak vagy irodalmi szervezetnek." A továbbiakban Vértés rátért arra, hogy véleménye szerint a kritika legfőbb mércéje nem az, hogy mennyi újat hoz az író, hanem az, hogy helyesen tükrözi-e a valóságot. Vitába szállt azzal, hogy bármelyik irodalmi irányzat lapja egy-egy társadalmi szervezet vagy tömegszervezet lapjává legyen. Ehelyett azt javasolta, hogy az Írószövetség tartson fenn több, különböző irányzatú lapot.

Zelk Zoltán több részletkérdésben vitába szállt Horváth Mártonnal, s főként tiltakozott az ellen, hogy az előadó a bátorságot az íróktól kéri számon, s nem a kultúrpolitikától. Horváth Mártonnak az a megállapítása, amely szerint a kritika magatartását sok esetben a napi politika hullámzásai határozták meg, őrá is vonatkozik.

Bírálta a szűkkörű publikációs lehetőséget, irodalmi életünk atmoszféráját és a kulturális propagandát. Példákkal elemezte, mennyire helytelen vágányon halad a magyar kultúra külföldi propagálása. Felvetette Togliatti cikkének tanulságát, különösen azt a gondolatát, hogy sajátos hagyományokra épülően is lehet építeni a szocializmust. Végezetül hangsúlyozta, hogy nem platform kell, hanem tiszta, erkölcsös irodalmi élet, folyóiratok, szabad irodalmi levegő.

Sarkadi Imre főként a mezőgazdaság kérdéseit fejtegette és vitába szállva második ötéves tervünk előirányzatával, megállapította, hogy erőszakos eszközökkel lehet ugyan ebben az időszakban döntő többségében kollektivizálni a mezőgazdaságot, de ez esetben nem lehet ezalatt 27 százalékkal emelni a hozamát. Szükségesnek tartotta, hogy az elkövetett hibák után végre kidolgozzuk a szövetkezetek szervezésének jó formáit.

Háy Gyula a vitaindító előadást bírálva megállapította, hogy jó néhány betétszerű részletben tovább éltek régi nézetek, s így a referátum helyes fejtegetéseivel szemben egy-egy mondatban még ott élt a részletes elemzés ellenkezője is. Hozzászólása további részében Háy Gyula a személyi kultusznak személytelen formában való továbbélésével foglalkozott, s bírálta ezt a jelenséget, amely kulturális életünk egészét megbénítja. A színházi életből vett példákkal bizonyította, hogy a fentről várt titokzatos beleegyezés, az olimpikus, felhőbe burkolózó erő, amelynek sem képviselőjét, sem pontos nézeteit nem ismerik az illetékes intézkedő szervek, minden esetben gátja a szabad és helyes munkának.

Benjámín László bevezetőjében beszélt a személyét ért bírálatról, illetőleg dicséretéről, majd megjegyezte, hogy "azok a hivatalos értékítéletek, amelyek mindig a pillanatnyi taktikai megfontolásokból születtek, teljes mértékükben érvényüket és hitelüket veszítették. Az írók értékelése különben sem a politika dolga, hanem a közvéleményé, a kritikáé és az irodalomtörténeté." Felvetette a kérdést, vajon idejét múlta-e a XX. kongresszussal az a problematika, amellyel az utóbbi években is küszködött irodalmunk: az aggodalom, kétség és keserű tapasztalat. A felelet során megállapította, hogy a hangot, a kritikai szellemű vizsgálódást és kifejezést erősíteni kell s az élet egész területére ki kell terjeszteni.

Devecseri Gábor arról beszélt, hogy teljes képtelenség lenne több mint fél évtizednyi korszakot úgy bírálni, hogy a hibákat az azokat elkövető személyek megnevezése és bírálata nélkül soroljuk el. Megállapította, hogy Horváth Márton referátuma csak kezdetnek jó a bizalmatlanság feloldására, s a folytatást az írók a tettektől várják. Beszélt irodalmunk külföldi propagálásának fogyatékoságairól, a felszabadulási pályázat értékelése során elkövetett igazságtalanságokról, a platformmal szemben támasztott követelményekről és bírálta a Szabad Nép irodalmi cikkeit és kritikáit.

Darvas József felszólalásában elemezte, hogy az irodalommal szemben helytelen követelményeket támasztottak az utóbbi időben, az illusztrálás követelményét, a valóság feltárása helyett. Hangsúlyozta, hogy felül kell vizsgálni a Lukács-vitát. Megállapította, hogy az elmúlt időkben nagyon sok mindent odasoroltunk a jobboldali kispolgári nézetek közé, amit mindennek lehet tartani, csak jobboldali kispolgári nézeteknek nem, s ezek ellen csatázva nem vettük észre a valóban jelenlévő vagy valóban fenyegető, világnézeti tartalmukban is kispolgári nézeteket. Befejezésül kijelentette, hogy az itt elmondottakat tettekkel próbálja valóra váltani, és csak az itt elmondottak szellemében akar és fog a továbbiakban dolgozni.

Pándi Pál önbírálólag beszélt arról, hogy azokat az írókat, akikkel nem egy kérdésben szemben állt az elmúlt hónapokban, a lényegyet tekintve igazolta a XX. kongresszus, s az ő elvi megállapításai közül számosat nem igazolt a kongresszus. Beszélt arról, hogy sürgősen szükség van az elmúlt évek politikai és gazdasági helyzetének elemzésére, s választ kell adni az országban élő kérdésekre. Beszélt a Szabad Népről, bírálta a lap információinak szűk voltát, s elmondotta, hogy a Szabad Népnél is folyik a harc a kongresszus irányvonalának érvényesítéséért, s ebben a harcban nemcsak győzelmek, de vereségek is vannak.

Sólyom László felszólalásában bírálta azokat a vezetőket, akik az utóbbi tíz évben elszakadtak az élettől, s nem engedik, hogy az írók megmutassák nekik.

Mesterházi Lajos megállapította, hogy a szűk körben elmondott szavak szabadságánál tartunk, verekszünk a leírott szavak szabadságáért, de még érezzük azokat a korlátokat, amelyek a tettek szabadsága előtt vannak. Felvette, hogy a rehabilitációk még nem történtek meg teljes egészükben, s hogy még nem érzünk biztosítékot arra, hogy a káros jelenségek, a törvénysértések nem ismétlődhetnek meg.

Kuczka Péter az írók részéről tapasztalható bizalmatlanság okairól, a lapjairól beszélt. Megállapította, hogy egyrészt sokan csalódtak, sokan csa-

lódunk, másrészt még mindig nincs az írók kezében az a hatalom, amely a harchoz szükséges, nincs még biztosítva minden eszköz, amely a kommunista értelemben vett szabad sajtó valóra váltásához szükséges. Végezetül leszögezte, hogy ő maga esztendőkön át harcos szektás volt, de soha többé nem akar az lenni.

Krassó Miklós a következő felszólaló. Hangsúlyozta, hogy a sztálinizmus gyökeres bírálatára van szükség, s arra, hogy olyan politikai helyzetet hozunk létre Magyarországon, amelyben nem lehetséges visszacsinálni a XX. kongresszus politikáját.

Mészáros István hozzászólásában arról beszélt, hogy az 1953. június utáni magyar kultúrpolitikai tevékenységet voltaképpen a régi kultúrpolitikához körömszakadtáig való ragaszkodás jellemezte. Egyetért azzal, hogy elvi bírálatot kell gyakorolni a zsdanovi kultúrpolitika magyarországi alkalmazása felett, felül kell vizsgálni a Déry-vita és a Lukács-vita következtetéseit. A szocialista tartalom és nemzeti forma összefüggéseit elemezve megállapította, "nem lehet a szocialista tartalmat megvalósítani nemzeti forma nélkül, mert a nemzeti forma nem nyelvet, nem népdalokat, nem népi díszítő művészeti elemeket jelent az irodalomban vagy művészetben, hanem a nemzet elevenébe vágó, a nemzet döntő létkérdéseit kidolgozó, és nagy írói felelősséggel felvető megvalósítását az irodalomnak és a művészetnek".

Csanádi Imre felszólalásában követelte, hogy felül kell vizsgálni a Kiadói Főigazgatóság és a könyvterjesztő munkáját, az írói kollektív szerződés nem egy pontját.

Márkus István szól utolsónak a vitához. A magyar párt elméleti munkájának évtizedes — húsz-huszonöt esztendő — elmaradottságáról beszélt, s e jelenség elemzésének szükségességét hangsúlyozta.

Veres Péter elnöki vitazárójában megállapította, hogy a vitának volt haszna, de még mindig megvan az a szépséghibája, hogy a pártonkívüli írók közül úgyszólván senki sem szólalt fel.

Irodalmi Újság, 1956. június 30.